

Borås kommun
kommun@boras.se

2023-12-18
Dnr SI 2022:8458

Uppföljningsbeslut

efter kvalitetsgranskning av
undervisningen i källkritiskt förhållningssätt
– fokus gymnasieskolan
vid Viskastrandsgymnasiet område C
i Borås kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Viskastrandsgymnasiet område C avseende verksamhetens kvalitet inom undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan. Granskningen genomfördes under vårterminen 2023.

Vid granskningen identifierade Skolinspektionen tre utvecklingsområden som angetts i beslut den 22 juni 2023, dnr SI 2022:8458.

Skolinspektionen har begärt att huvudmannen för Viskastrandsgymnasiet område C senast den 1 december 2023 ska redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån identifierade utvecklingsområden. Borås kommun har kommit in med en sådan redovisning den 27 november 2023.

Beslut efter uppföljning:

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Utvecklingsområde 1:

Lärarna behöver, med stöd av rektorn, få möjlighet att samarbeta kring hur undervisningen i ett källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas och hur skolbibliotekarien kan bidra i detta arbete.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har vidtagit tillräckliga åtgärder för att höja kvaliteten.

Utvecklingsområde 2:

Lärarna behöver utveckla undervisningen, gärna i samverkan med skolbibliotekarien, så att eleverna får lära sig att söka fritt på internet och i och med det hantera stora informationsmaterial.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har vidtagit tillräckliga åtgärder för att höja kvaliteten.

Utvecklingsområde 3:

Lärarna behöver utforma uppgifter som ger eleverna möjlighet att använda och utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till olika sorters källor, såsom bild, film, ljud och multimodala källor.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med Skolinspektionens bedömning av vad som behövs för att höja kvaliteten inom bedömningsområdet.

Skolinspektionen avslutar härmed granskningen.

Bakgrund

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor.

Bedömningen var att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Lärarna behöver, med stöd av rektorn, få möjlighet att samarbeta kring hur undervisningen i ett källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas och hur skolbibliotekarien kan bidra i detta arbete.

I huvudmannens redovisade åtgärder framgår att rektorn, lärarna och skolbibliotekarien har diskuterat hur samarbete för undervisningen i källkritik och källkritiskt förhållningssätt bedrivs och hur den kan utvecklas. Rektorn har även tillgodosett stöd till lärarna i hur de kan hantera källkritiska perspektiv, genom kompetensutveckling, kollegialt lärande samt har utformat rutiner som möjliggör för ett ökat samarbete.

Huvudmannen uppger att rektorn har tagit upp utveckling av undervisningen i källkritiskt förhållningssätt med lärarna och skolbibliotekarien på skolenheten. Enligt huvudmannens redovisning har det skett på ett sätt som syftar till att skapa kontinuitet i arbetet. Det har skett genom tydliggörande i medarbetarsamtalen med lärarna, vilket innefattat krav kombinerat med förslag på arbetssätt samt obligatoriskt samarbete med skolbibliotekarien. Utöver det har rektorn gått igenom Skolinspektionens beslut med arbetslaget och diskuterat hur samverkan med varandra, skolbiblioteket samt externa aktörer kan utvecklas. Utifrån detta har lärarna och rektorn arbetat med att dela med sig av sina kunskaper och erfarenheter av undervisning i källkritiskt förhållningssätt. Skolbibliotekariens stödfunktion för att utveckla undervisningen har även tydliggjorts.

Undervisning i källkritik och källtillit samt lärarnas samverkan med skolbibliotekarien är ett målområde på skolan under läsåret. Undervisningen i källkritiskt förhållningssätt har även tagits upp inom ramen för ämneslagsarbetet på skolan, för att utveckla undervisningen genom kollegial samverkan med stöd av aktuell forskning. Dessutom har rektorn lagt till återkommande stöd till lärarna gällande samverkan med skolbibliotekarien och

undervisning inom källkritik och – tillit. Lärarna har utöver detta påbörjat kompetensutvecklingsinsatser, och detta har hittills innehållit frågor om hur AI kan användas i undervisningen. Huvudmannen uppger att arbetet kommer att sättas i relation till styrdokumentet för skolväsendet, och mynna ut i en skolövergripande plan som ska implementeras i början av 2024. Utifrån planen kommer ytterligare kompetensutveckling planeras. Skolpersonalen har även tagit del av föreläsning om den pågående konflikten i Israel och Palestina som syftade till att kunna bemöta och nyansera elevernas eventuella tankar och funderingar. Skolbibliotekarien har dessutom genomfört studiebesök på arbetsplatser där eleverna har arbetsplatsförlagt lärande (APL) för att få input till kopplingar mellan elevernas APL och framtida arbetsliv och källkritik, för att involvera det i undervisningen.

Huvudmannen uppger att vikten av ett källkritiskt förhållningssätt har synliggjorts och blivit en mer aktiv del av undervisningen på skolenheten. Det systematiska arbetet uppges ha förstärkts. Rektorn har upprättat stödstrukturer och rutiner gällande utveckling av undervisningen för att höja kvaliteten i undervisningen och säkerställa fortsatt utveckling av den. Huvudmannen uppger att samarbetet mellan skolbibliotekarien och samtliga lärare har utvecklats på skolenheten.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har vidtagit tillräckliga åtgärder för att höja kvaliteten inom att ge lärarna möjlighet att samarbeta kring hur undervisningen i ett källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas och hur skolbibliotekarien kan bidra i arbetet.

Bedömningen var att ett utvecklingsarbete även behövde inledas inom följande:

- Lärarna behöver utveckla undervisningen, gärna i samverkan med skolbibliotekarien, så att eleverna får lära sig att söka fritt på internet och i och med det hantera stora informationsmaterial.

I huvudmannens redovisade åtgärder framgår att skolbibliotekarien genomfört insatser för att främja elevernas förmågor att söka information. Framöver kommer ytterligare insatser genomföras som mer precist syftar till att främja elevernas förmåga att söva i stora informationsmängder, i såväl sökresultat som i sociala medier. Insatserna planeras att vara kontinuerliga framöver. Huvudmannen har dock inte uppgett hur ordinarie undervisning på skolenheten tar upp frågor som rör informationssökning.

Huvudmannen uppger att samtliga elever på skolenheten vid två tillfällen har fått information kring skolbiblioteket samt medie- och informationskunskap från skolbibliotekarien. Det har innefattat genomgång av vilka källor, databaser och inköpta tjänster

som skolan och biblioteket ger tillgång till. Dessutom togs Wikipedia och sociala medier upp. Genomgången innefattade även källkritiska kriterier samt mer djuplodande och kritiska frågor kring källkritik som syftar till reflektion hos eleverna. Fler genomgångar kommer ske till våren och dessa ska ge eleverna information om hur de kan sova i stora informationsmängder, inom såväl sökresultat som i sociala mediaflöden som TikTok-scrollningar. Även lärarna har fått ta del av information om informationssökningar genom de stödstrukturer som nämnts ovan. Huvudmannen har dock inte gett konkreta beskrivningar av hur informationssökning har integrerats eller används i ordinarie undervisning.

Huvudmannen uppger dessutom att den lokala biblioteksplanen för alla enheter på Viskastrandsgymnasiet kommer att revideras för att överensstämma med huvudmannens plan för skolbibliotek. Den nya planen kommer även sätta en riktning för det fortsätta arbetet inom området, uppger huvudmannen.

Huvudmannen beskriver att kvaliteten har utvecklats inom området i och med att det nu har säkerställts att eleverna får genomgångar från skolbibliotekarien kring hur de kan söka fritt på internet och hantera stora informationsmaterial. Huvudmannen uppger även att undervisningen har utvecklats och att eleverna fått bättre förutsättningar att tillämpa ett källkritiskt förhållningssätt inom alla kurser. Huvudmannen förväntar sig att arbetet på längre sikt kommer ge effekter genom att elevernas förmågor att söka och värdera information kommer att förbättras.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har vidtagit tillräckliga åtgärder för att höja kvaliteten.

Bedömningen var att ett utvecklingsarbete till sist även behövde inledas inom följande:

- Lärarna behöver utforma uppgifter som ger eleverna möjlighet att använda och utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till olika sorters källor, såsom bild, film, ljud och multimodala källor.

I huvudmannens redovisade åtgärder framkommer att lärarna har fått stöd i att utveckla undervisningen, exempelvis gällande källhänvisning till andra typer av källor än textbaserade. Lärarna har även delat med sig av exempel på relevanta uppgifter mellan sig.

Huvudmannen uppger att lärarna, inom ramen för det ovan beskrivna arbetet för att utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt, har fått stöd i att använda varierande undervisningssätt. Huvudmannen tar källhänvisning till bild, film, ljud samt multimodala källor som exempel. Därutöver har lärare fått utrymme att dela erfarenhet och

goda exempel på uppgifter som innefattat olika typer av källor. Redovisningen från huvudmannen saknar dock preciserade beskrivningar av hur kompetensutvecklingen som lärarna har tagit del av har främjat deras möjlighet att planera och genomföra undervisning som tar upp andra typer av källor än textbaserade. Inte heller lämnar huvudmannen beskrivningar från undervisningssituationer eller uppgifter som tar upp andra typer av källor än textbaserade.

Huvudmannen beskriver att kompetensutvecklingen för lärarna har resulterat i att lärarnas arbete med utveckling av uppgifter har förbättrats. Framöver förväntar sig huvudmannen att undervisningen kommer att bli ännu mer omvärldsnära och att eleverna på så vis blir bättre rustade för att anta ett källkritiskt förhållningssätt.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med det som Skolinspektionen anser behövs för att utveckla arbetet. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen fortsätter med och utvecklar de planerade insatserna, för att på så sätt ge eleverna möjligheter att använda och utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till olika sorters källor, såsom bild, film, ljud och multimodala källor.

På Skolinspektionens vägnar

X Maria Larsson

Beslutsfattare

Signerat av: Maria Larsson

X Arne Hellmark

Föredragande/utredare

Signerat av: Arne Hellmark

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: [Undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan.](#)

Bilaga 1: Bedömningsgrunder

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde 1: Samarbete för att utveckla undervisningen om källkritik

I området granskas hur lärarna utvecklar undervisningen och håller sig uppdaterade i förhållande till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Inom detta område är även samarbetet mellan lärare och med skolbibliotekens personal en viktig del för att utveckla skolans arbete och bidra till elevernas källkritiska förhållningssätt samt ge dem möjlighet att tillägna sig konkreta metoder för till exempel informationssökning. Lärarna behöver kunskap för att kunna undervisa eleverna om var och hur de hittar tillförlitliga källor samt balanserad information genom det som kallas sökkritik och källtillit. Lärarna behöver hålla sig uppdaterade så att undervisningen även kan innehålla moment om hur teknik och algoritmer påverkar källor och handlingar samt om hur den digitala tekniken utvecklas. I detta är en viktig del även de plattformar och forum som eleverna får information från, vilket gör att lärarna behöver hålla sig uppdaterade även kring hur dessa sorterar och visar information.

Bedömningsområde 3: Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

Området handlar om huruvida lärarna återkommande genomför undervisning om källkritiskt förhållningssätt i undervisningen. Forskningen visar att kombinationen av kunskapen inom ett ämne och dess vetenskapliga grund och förhållningssätt tillsammans med konkreta metoder för källkritiskt granskning och värderande är särskilt viktigt. Det är därför viktigt att lärarna kontinuerligt integrerar undervisningsmoment om kritiskt tänkande och ett källkritiskt förhållningssätt i respektive ämne.

Det är viktigt att undervisningen innehåller både teoretiska genomgångar och praktiska övningar av källkritiskt förhållningssätt och metod, och att dessa är ständigt levande/närvarande i undervisningen. Läraren behöver presentera olika källkritiska metoder som är relevanta utifrån ämnets vetenskapliga grund samt ge eleverna en möjlighet att reflektera över hur olika digitala källor och informationsflöden kan värderas utifrån olika vetenskapliga traditioner och metoder. Det är således av vikt att undervisningen involverar såväl text som bild, rörlig bild och ljud, samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Bedömningsområde 3: Eleverna får stöttning i användningen av källkritiskt förhållningssätt

I området granskas hur lärarna ger eleverna möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt. För att utveckla elevernas källkritiska förhållningssätt är det viktigt att lärarna tar ansvar för och leder eleverna genom att medvetet skapa uppgifter med ett väl valt innehåll och med genomtänkta frågor som eleverna ska undersöka. Lärarens ledning och stöttning bör även innebära att eleverna får stöd och konstruktiv, åldersanpassad feedback för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till både digitala och tryckta källor. En annan viktig aspekt är att eleverna ges stödstrukturer, till exempel tydliga instruktioner för hur de ska arbeta eller modeller för hur saker ska presenteras, men de kan också utgöras av vägledning från läraren i konkreta situationer, exempelvis stöd i form av ändamålsenliga och genomtänkta frågor. Allteftersom kunskapen och förmågorna utvecklas över tid finns det möjlighet att minska stödstrukturernas omfattning samtidigt som uppgifterna bör stötta en progression och ge eleverna möjlighet att lära sig använda olika typer av källor samt lär sig deras styrkor och brister.

Det är viktigt att läraren utmanar eleverna att tänka utanför ramarna och ifrågasätta deras antaganden om den information de tar del av och som de undersöker samt producerar inom undervisningen. Uppgifterna bör även omfatta källkritiska tillvägagångssätt i olika typer av digitala verktyg, olika typer av källor och former av uttryck och ge eleverna möjlighet att arbeta mer fritt med undersökande uppgifter.

Bilaga 2: Författningsstöd

Gymnasieskolans syfte är enligt **skollagen** (2010:800) bland annat att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper (15 kap. 2 § skollagen). Enligt **läroplanen** ska eleverna kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. [...] Genom studierna ska eleverna stärka grunden för det livslånga lärandet. Förändringar i arbetslivet, digitaliseringen och den tekniska utvecklingen, internationaliseringen samt miljöfrågornas komplexitet ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. [...] I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information (Förordning om läroplan för gymnasieskolan [SKOLFS 2011:144], Lgy 11, 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag).

I **läroplanen** anges vidare att det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program kan använda sina kunskaper som redskap för att bland annat kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för bland annat kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning och lärande, kan använda bibliotek och deras resurser samt har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv och förmåga att kritiskt granska och bedöma det de ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Mål). Enligt läroplanen ska läraren i undervisningen utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång samt organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat får möjlighet att använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Riktlinjer). Alla som arbetar i skolan ska, i skolans arbete med normer och värden, uppmärksamma de möjligheter och risker som den ökande digitaliseringen medför (Lgy 11, 2.2 Normer och värden, Riktlinjer).

Av **skollagen** följer att det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor (2 kap. 9 skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar för att utbildningen utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla

kunskaper, ges handledning och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, däribland skolbibliotek och digitala verktyg. Rektorn ansvar vidare för att lärare och annan personal får möjlighet till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen. Rektor har därtill ansvar för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens (Lgy 11, 2.6 Rektorns ansvar).

I **ämnesperplaner** för engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, svenska, svenska som andraspråk, naturkunskap, biologi, fysik och kemi anges bland annat följande avseende respektive ämnens syfte. Undervisningen i engelska ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur man söker, värderar, väljer och tillägnar sig innehåll från olika källor. I historia ska eleverna ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor och att använda digitala verktyg för att söka information från olika medier. I religionskunskap ska ge eleverna ges möjlighet att analysera texter och begrepp, kritiskt granska källor i digital och annan form, diskutera och argumentera. I svenska och svenska som andraspråk ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor och ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, söva och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. I naturkunskap ska undervisningen syfta till att eleverna bland annat utvecklar förmåga att kritiskt värdera och ta ställning i frågor som har ett naturvetenskapligt innehåll. I biologi, fysik och kemi ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att kritiskt värdera och skilja mellan påståenden som bygger på vetenskaplig respektive icke-vetenskaplig grund. I ämnesperplan för samhällskunskap anges att ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.